

CALOWAĆ (222) *vb impf i pf*

pf (2) *BierEz* S4 (1 *sg fut*), *Leop Prov* 7/13 (3 *sg f praet*); pozostałe na ogół niewątpliwe *impf*.

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w pierwszym a 6 r., w drugim w inf 2 r. błędne znakowanie).

inf całować (59). ◇ *praes i fut* 1 *sg* całuję (13). ◇ 2 *sg* całujesz (3). ◇ 3 *sg* całuje (14). ◇ 1 *pl* całuj(e)my (1) *WujNT* całuj(e)m (1) *SkarJedn*. ◇ 3 *pl* całują (7). ◇ *praet* 1 *sg m* -m całował (1). *f* -m całowała (1). ◇ 2 *sg m* całowałeś (1). ◇ 3 *sg m* całował (29). *f* całowała (23). ◇ 3 *pl m pers* całowali (8). *subst* całowały (4). ◇ *fut* 1 *sg m* będę całować (1). ◇ 3 *sg m* będzie całował (1). ◇ 3 *pl m pers* będą całować (1). ◇ *imp* 2 *sg* całuj (3). ◇ 3 *sg* niechaj całuje (1). ◇ 1 *pl* całujmy (1). ◇ 2 *pl* całujcie (2). ◇ *con* 1 *sg m* bych całował (1). ◇ 3 *sg m* by całował (2). *f* by całowała (1). ◇ 3 *pl m pers* by całowali (3). ◇ *impers praet* całowano (1). ◇ *part praes act* całując (32). ◇ *part praet act* całowawszy (7).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

*Dotykać ustami kogo lub czego, w celu wyrażenia uczucia; osculari Mącz, Calag, Calep, Cn; basiare, deosculari, suaviari Mącz, Calep, Cn; osculum dare, osculo impertire Mącz, Cn; exosculari Mącz, Calep; dissuaviari Calep, Cn; osculum affligere, defigere osculum, dividere oscula, oscula libare, pangere osculum, suavium sumere Mącz; dissuaviari, columbare Calep; conterere osculis, contingere osculo, delibare osculum, excipere osculo, facere suavium, fatigare osculis, oppangere, pangere, reddere oscula, suavium dare Cn (222) : Potym iijz ony nołłki święté byly schodzone ij zranioné od kamieniá/ od piálku/ od gorątozój/ małcią drogą pomazala/ ij tzałowala nieprzełtaiątz. *OpecŻyw* 46; Defigere alicui osculum, Cálówać/ Wyciąć komu puc niektórzi mówią. *Mącz* 126d, 23c, 130b, 270d [3 r.], 275c, 281d (10); *RejAp* 114v; *Calag* 321a; vpadáią ná koláná y gdzie się komu dołtánie całuią. *CzechEp* 81; *Calep* 125a, 218a, 306b, 332b, 334a (8); CALVIAC Iudaż Chriřtuřá wydáie. *WujNT* Xxxxx3v.*

całować kogo (70): *BierEz* S4; Obliczé ij fweé vřta na twych pierłiach kładę/ řerdecznie cie tzałuię *OpecŻyw* 18v; Y gdzie on dzień gdym cie na lonie tzałuiątz piąłtowala *OpecŻyw* 147v, 20 [2 r.], 20v, 104v, 147v, 164v; ale panna maria vyerne czyalo boze pyałtoulala w ofobye dzyeczyątka/ y czaloulala y pyerłyamy panyenłkymy uychoulala *PatKaz II* 38v; *PatKaz III* 128; *HistJóz* E3v; potym wřzed do komnáty ná łoże iey/ y poczał ią chćiwie całować *HistAl* A4, N2, N3; I viąwłly onego młodzieńcá/ całowála [deosculatur] go *Leop Prov* 7/13; *RejFig* Aa2, Bb5v [2 r.], Ee3v; *RejZwierz* 119; Y viął go práwá ręką zá brodě iákoby go miał całować. *BibRadz* 2.Reg 20/9, *Ruth* 1/9; przywitawłszy Beniáminá całowál go y błogołławił mu. *BielKron* 17v; Bieźeli włzyłcy do domu rychłó/ áby pirwey mátkę całowáli. *BielKron* 105v, 63v, 73, 104v, 105v, 155v, 188v, 216v; sic dividere oscula, Teras tego á potym drugiego całować. *Mącz* 91b; Oscula libavit natae, Cálówał córkę. *Mącz* 192a; *OrzQuin* K4v; *GórnDworz* Z2 [2 r.]; A wřthawłszy Tyrus obiął łzyię iego y całowál iego. *HistRzym* 79; Potym mamy oycá náłzego całować/ to ieřt iemu řie modłić *HistRzym* 84, 82v [2 r.], 83, 132 [2 r.]; ábowiem iáko bálwochwálcá chći y dziwuie řie/ á całuiie bálwáná/ [...] tymźe obyczáiem łákomy człowiek chwałę dawa/ dziwuie řie/ y miłuiie pieniádze *RejPosWstaw* [110³]; *BudBib* Gen 31/55; á pádáięc ná řzyię Páwłowę całowáli go. *BudNT Act* 20/37; *PapřPan* Gg3, Hhv; Cefarz go z wielką ochotą przyiał y całowál *SkarŻyw* 188, 46, 112, 224, 349, 490; *CzechEp* 18; Ná pirwřzym mieyřcu pánnę całowano *KochFr* 25; SAm pánnę řciřkałz/ řam řię zákázuieřz/ Sam w vcho řzepceřz/ řam/ Páwłe/ całuiieřz

KochFr 30; *ReszPrz* 49; Cáluyćie [Obłapcie *KochPs*] Syná mile/ by iego gniew frogi/ Nie wpadł/ á wybyście zginęli w puł drogi *GrabowSet* E3v; *WujNT Act* 20/37; Bo y Helizeuľz [...] prosił áby mógł pożegnác y całowác oycá y mátkę *SkarKaz* 44a, 385a, 488a; Zaž to nie właľny Iudaľz który cię całuię Profzác: á kiedy plácć/ ielzćze cię ľzkáluie? *KlonWor* 75, ** 2. Cf *całowac kogo co czym*; »caľuj babę w kłaki«.

całowac co (119): A zatym náľwietľľá panna/ oblapiwľľy ľwęgo námiľeyľľé⁶⁰ ľyna obliczé ięgo/ głowę/ vľta/ oczy/ ij iľnľľe wľľytki czlonki tzalowala *OpecŻyw* 88v; a idátz po drodze tego patrzala/ aby ktorá krwi kropię vřzřala/ tedy wnet tzalowala. *OpecŻyw* 158; Na drodze ijdátz/ ony mieltza tzalowaly gdzie fie tzo z Iezuľem ľtalo *OpecŻyw* 164v, 91, 91v, 151v, 156, 159; A wiele tego głubľtwa y Balwofalľtwa miedzy krzeľciany ze [...] czaľuiá v marlich koľczy *SeklKat* Z, Z; Każy rychley pyfac/ aczaluý. Swiathoľczy/ y lignum vite Bo wtorey wodzie omite. *RejKup* M, k3; á rzekľzy to padł ná ziemię á poczł flup całowác. *HistAl* B7, G; Będzie Ewánieliá prawdą Boża [!] názywał/ y będzie kxięgi iey całowál *KrowObr* 50v; Vmárle kości papieźnicy całuiá/ á żywe przeľladuiá. *KrowObr* Vu2v, 80 [2 r.], 116v, 119, 136v, 197, 239v [2 r.]; BOžá mękę przed ľwięty ná wznák poľożyli/ Cáluiác iá niewiáľty/ iáycy obľożyly. *RejFig* Bb6, Aa4; PAttrzē ná ty dubiele/ kiedy więć dutkuia/ Przez ľkło koľtki całuiác/ ielzćzelz tho kupuia. *RejZwierz* 106; Krol widzác iż Heľter/ podnioľ ná nię rozgę złotá/ ktora powľtawľzy całowálá rozgę. *BielKron* 115; ociec Filip od rádości plákał/ ták iż gdy ľľiadł głowę ięgo całowál *BielKron* 123; Alexánder [...] vczyniľ mu pocześnoć całowawľzy ono mieyľce ná ľzácie/ gdzie byľo wylzyto Tetrágrámmáton. *BielKron* 124v; We śřzodku ielz iákoby kápliacá/ y wiefzká mála/ támtę Turcy obchodzą całuiác *BielKron* 264; *BielKron* 144v, 330 [3 r.]; Bo ácz ľá rozliczne piľmá wydáne po Apoltholech/ po Prorocech/ po Ewányeliftach/ ále ktore fie zgadzaiá s piľmy ľtáremi nam zoľtáwionemi/ całowawľzy mamy ye mieć w wielkiew pocźciwości *RejAp* 196v; *HistRzym* 125v; *RejPos* 144v, 310v; *StryjWjaz* C, C3; Panięta do krolowey/ on zyemię całowál *PaprPan* Hb2; Póďzmyľz tedy pod ięgo namiot vľubiony/ Y całuyemy podnożek ięgo poľwięcony. *KochPs* 195; Iákom ia grzeľznicá godná fię zľtálá całowác iáľteczká/ w ktorym Pan moy máľudzkiem [!] plákał? *SkarŻyw* 140; y nakoniec obraz męki Páňľkiew całuiác/ ducha Chryľtuľowi oddál *SkarŻyw* 414; ludzie naboźne y zákonne ták ráda z mľodu wydziałá/ iľz gdzie ľzli zákonnicy Ciftercyęńcy/ tám nie mogác ich czćic ináczey/ ľľiad nog ich ielzćze máľuczka całowálá. *SkarŻyw* 580, 140, 159, 160, 212, 224 (11); Gdy przed báľwány kľękáiac/ ony noľzac y całuiác/ ľam ielzćze przeciw ľobie dekret ducha Božęgo obwoľywa mowiác. *CzechEp* 86; Ze z iedney ľtrony muľiałem o tym zwáptić/ žeby to I.M. y z swoimi Kátholikámi miał ľzczerze czynić co w ľwym naboźenľtwie czyni [...] gdy ie [sľowo Bože] więć ono przez ľkore/ á pod czás y ták ná kártách piľáne ábo drukowane całuię *CzechEp* 127, 79, 87, 127; Táki iáko y krolowa Heľter całowálá wierzch ľafki Alľwerá krolá *WujNT* 777; A ták nic nie grzeľzą Kátholicy/ czyniac tákieź pokľon obrázom Pána Chryľtuľowym/ ábo całuiác reliquiaie świętych. *WujNT* 777, 385, 777; Y ná innym mieyľcu tenze ś. prágnie do Rzymá drogi/ áby proch Apolťoľow SS. Piotrá y Páwłá całowác mógł. *SkarKaz* 41b; Porwał miecz drugá ręká: napřzod go całowál: Y zdrowia iuź Lamathus ľwęgo nie žalowál. *KlonWor* 43. Cf *całowac komu co; kogo, co czym; Zwroty*.

całować komu co (18): *BielŻyw* 153; *RejJóz* Q2; *LibLeg* 11/155; *KromRozm II* h3v; *KrowObr* 25v, 234; Piłżą o tym Leonie iż łobie rękę dał vciąć/ gdy mu ią niewiáltá całowáká z nabożeńtwá *BielKron* 161, 145v, 154, 167v, 458v; *RejAp* 144v; *SkarŻyw* 511, 581 [2 r.]; *KochPam* 82; *SkarKaz* 159a; *SkarKazSej* 672a.

całować kogo, co czym (4): *KochFr* 101; A otydłe vftá vfty żywemi cáluie. *KlonŻal* B3v; Przyźedł z Miedziáną brodą/ całował go owym/ Dáiąc Háłto złodzieyfskie/ wąsem mośiądzowym. *KlonWor* 27. Cf »całować pocałowaniem«.

całować w co [w tym: kogo (13)] (17): Więc tylko mi fwą główkę zchyl. Iż cię w grzebyczek cáluie/ A ciebie łie námiłuię *BierEz* S4; Máca gębą mláfkáiąc/ áz w dupę całował/ A kiedy go odkryli/ bárzo łie fráfował. *RejFig* Aa 7; Máchná co w iáycá łie chciálá całowác. CHłopá w łkrzyni rytego w kofcioł wźrotowáli/ Skło mu w pierśi wpráwiwfzy/ zmártwywftániem zwáli. Báby go gomołkami iáycy okłádály/ Kiedy w ono zwierciádło w łwięttá całowály. Máchná teź nád nim łtalá/ drudzy iey wołáią/ Czemułz go łie cáluiefz/ łáfiedzi czekáią. A w coź go mam całowác/ mułiáláćbych w iáycá/ Niechayć ich wźdy vbiorą/ poczkay pánie ráycá. *RejFig* Bb5v, Aa2, Ee3v; *Konftántynus* wielki częłto go w oko całował *BielKron* 155v, 188v; *Blizniego* ołzukawfzy rzkomo go źáluie: O gárdło przypráwiwfzy w vftá go cáluie. *KlonWor* ** 2. Cf *Zwroty*.

Frazy: »całuj babę w kłáki« (1): Kto tym rymom przygáni/ cáłuy babę w kłáki. *RejFig* Bb7v.

»całuj(cieź) w rzyć; w rzyć całowác« (2 : 1): tedy rzekłá bábá/ Cáłuyciefz mię wźyfcy w rzyć/ będe temu rádá. *RejFig* Ee3v, Ee3v; *Mogłby* rzec cáłuy nas w rzyć *RejZwierz* 119.

Zwroty: »nogi, w nogę, stopy całowác« [szyk zmienny] (38 : 2 : 2): vftá ony [...] ktoré łá pełné wfłe łlodkołci/ tzalowały twe przekłéte nogi. *OpecŻyw* 92v; Onij to vflyłáwłfy/ náboźnie pokłękneli/ łtopy iego tzalowali *OpecŻyw* 174v, 156v; *KromRozm II* h3v; *LubPs* hh4v; Tá niewiáltá Lodwiká wtore^{go} ná Celárłtwo koronowálá ktory przedniá padał/ y nogi iey łmrodliwie całował. *KrowObr* 234, 25v, 34; *Leop Luc* 7/38, 45; Co łiechciál Pápieźá w nogę całowác. *RejFig* Aa2; *BielKron* 154, 167v, 216v, 459; *RejAp* 114v, 144v; *RejPos* 308; *KuczKat* 420; *BudNT Luc* 7/38; *SkarJedn* 195, 310, d8; *SkarŻyw* 28, 171, 293, 429, 511, 581 [2 r.]; *CzechEp* 90, 350, [389]; *NiemObr* 64,161; *WujNT Luc* 7/38, 45, 412 [2 r.], *Xxxxx3v*; *SkarKaz* 159a; *SkarKazSej* 672a.

»w pludry całowác« (1): y gdy bym iá to dwoie/ to iefł/ Ewángeliá y zakon mogł dobrze rozeznác/ chciál bym mu ná káždą godźinę powiedźieć/ áby mię wpludry etc. całował. *ReszPrz* 49.

»całowác pocałowaniem« (1): Niechay mie cáluie pocałowánim vft łwoich [*Osculetur me osculo oris sui*] *Leop Canti* 1/1.

»rękę (a. ręce), w ręce całowác« [szyk zmienny] (13 : 1): Ona zatym natychmiáłt powftála/ ij náboźnie go przywitála/ wvftá ij w ręce go tzalowála. *OpecŻyw* 164v; Tedy Dariusz całowawłfy mu ręce rzekł *BielŻyw* 153; A takim go tu przywiódł k iego pocźciwołci Aby rękę czalował wálzey wielmoźnołci *RejJóz* Q2; *LibLeg* 11/155; *BielKron* 453v, 458v, 459; *SkarŻyw* 51, 309, 319; *ReszPrz* 126; á całowawłfy rękę iey vczciwá/ Wsiádł prołto ná okręt łwóy *KochPam* 82; *KlonWor ded* **2v, 58.

Szeregi: »plákać i (a) całowác« [szyk 3 : 1] (4): Iozef padł na oblitze iego plázác a cáluie go *HistJóz* E3v; Zatym go wiodłá do łoźnice á oblápiáiąc go całowáká y plákáká bárzo rzewno *HistAl* N2; *BielKron* 18v; *SkarKaz* 385a.

»obląpi(a)ć, (i) całować« [szyk 10 : 5] (15): *OpecŻyw* 15v, 20v, 22v; komu [...] dopużczono yeft tele krocż uyele bych chczyał obląpycz czalouacz na rąku nofycz boga *PatKaz III* 128; *RejJóz* P5; *HistAl G*; *BielKron* 104v; *GórnDworz* Z2; Vflyżawfzy to Eufťachus/ á pátrząc ná nię pilno y poznał ią/ [...] á obląpiwfzy y całowawfzy ią chwalił páná Bogá *HistRzym* 132, 83, 132; TEn gdy przyżedł obaczył dzyewkę fwą płáčzący/ Obląpił ią całował frodze żałuiący *PaprPan* Gg3; á w tem goleni odkrywáią/ obląpiaią/ całuią [*oscula tactus*]/ podfzczypuią/ wfzetecznie pomácywáią. *ModrzBaz* 54v; muśifz tego/ ktorego teraz mile całuiesz y obląpiafz/ pod krzyżem żáłością oplákác. *SkarŻyw* 112, 349.

Formacje pochodne: nacałować się, pocałować, pocałować się, ucałować; całować, pocałować.

Cf CAŁOWANIE, CAŁOWANY, CAŁUJĄCY.

MM